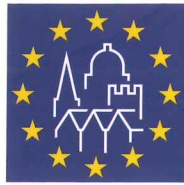

EIROPAS
KULTŪRAS
MANTOJUMA
DIENAS 2009

BRĪVĪBAS CĪŅAS 1919

EIROPAS
KULTŪRAS
MANTOJUMA
DIENAS 2009

BRĪVĪBAS CĪŅAS 1919

VALSTS
KULTŪRAS
PIEMINEKĻU
AIZSARDZĪBAS
INSPEKCIJA

Teksta autori: J. Asaris (ievads, objekta apraksts: Latvijas Brīvības cīņās kritušo piemineklis Jaunpiebalgā); J. Lismanis (objektu apraksti); E. Engizers (objektu apraksts: Rīgas Brāļu kapu ansamblis un Piemineklis I Bruņotā divizona karavīriem)
Fotogrāfijas: M. Vanaga, J. Brencis, Rīgas pieminekļu aģentūra
Vēsturiskie fotoattēli no Latvijas Kara muzeja kolekcijas
Teksts angļu valodā: Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija izsaka pateicību Latvijas Kara muzeja un Rīgas pieminekļu aģentūras speciālistiem par palīdzību izdevuma tapšanā

Dizains: Aivars Plotka

Projekta vadība: Kristīne Geile

Izdevums tapis ar Valsts Kultūrkapitāla fonda atbalstu

Iespiests: DBA Tehnoloģijas

VALSTS
KULTŪRAS
PIEMINEKĻU
AIZSARDZĪBAS
INSPEKCIJA

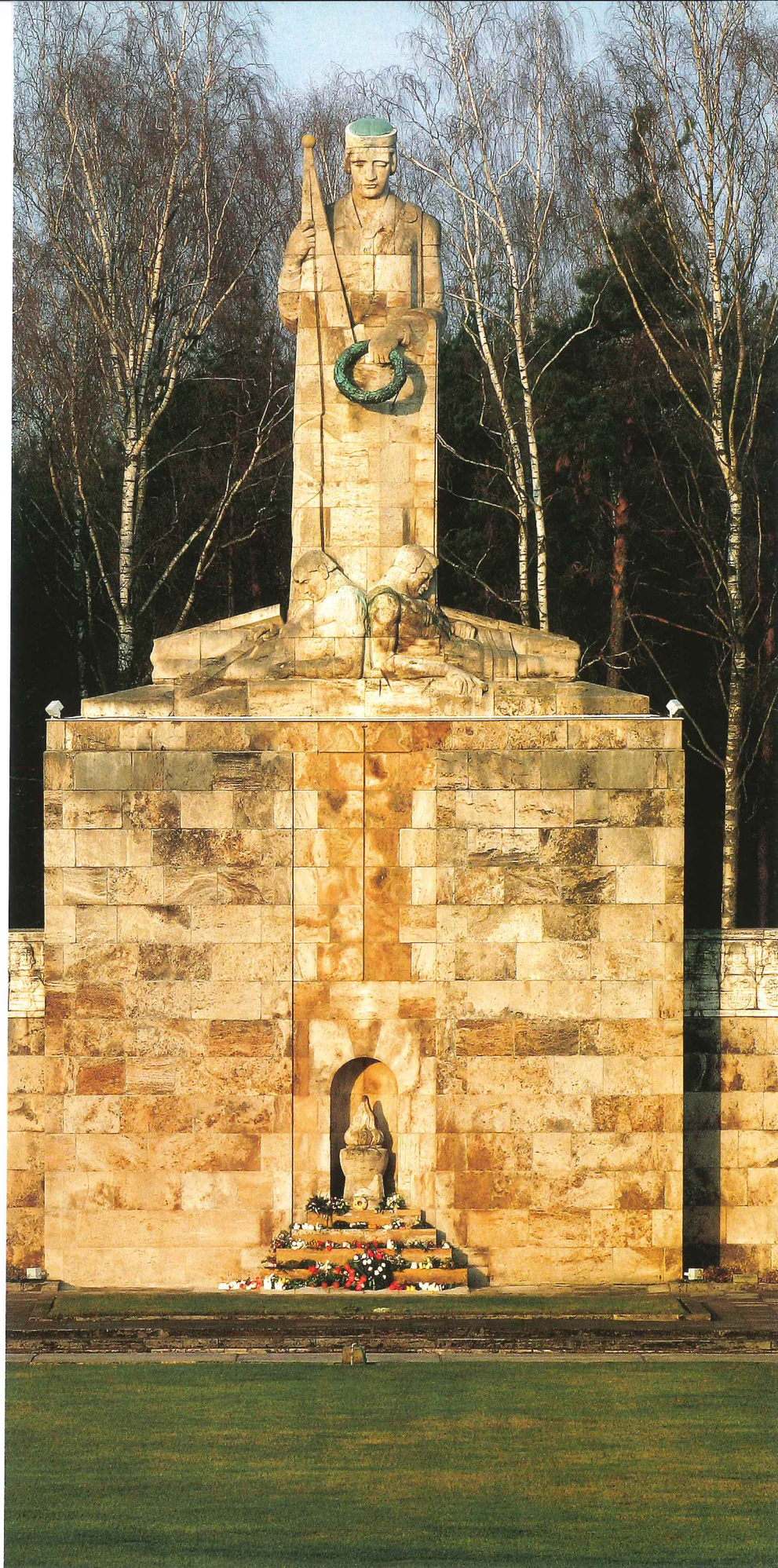
VALSTS KULTŪRKAPITĀLA FONDS

CONSEIL
DE L'EUROPE

Latvijas Restauratoru biedrība

Eiropas kultūras mantojuma dienas 2009
BRĪVĪBAS CĪŅAS 1919

KURZEME

Piemīņas zīme Lēnās – Ventas pāriešanas vietā <i>Skrundas novads, Nīkrācē</i>	12
Oskara Kalpaka bataljona štāba vieta Rudbāržu pamatskolā <i>Skrundas novads, Rudbāržos</i>	13
Piemineklis kalpakiēšiem Aizpores kapsētā <i>Aizputes novads, Kalvenē</i>	14
“Airītes” – Brīvības cīņu piemīņas vieta <i>Saldus novads, Zīrņos</i>	16

LATGALE

Piemineklis “Vienoti Latvijai” (“Latgales Māra”) <i>Rēzekne, Atbrīvošanas alejā</i>	18
--	----

RĪGA

Rīgas Brāļu kapu ansamblis <i>Rīga, Aizsaules ielā</i>	21
“Bumbu kalniņš” – Brīvības cīņu kauju vieta <i>Rīga, Bolderājas kāpās Kleistu mežā (Rīgas mežniecības 29. kv., 27. nog.)</i>	24
Piemineklis I Bruņotā divīziona karavīriem <i>Rīga, Slokas ielas un Pulka ielas stūrī (bij. pulka novietnē)</i>	25
“Sudrabkalniņš” – Brīvības cīņu kauju vieta <i>Rīga, Imantā, Slokas ielā 161</i>	26
Igaunijas armijas karavīru apbedījumu vieta <i>Pie Salaspils kapsētas</i>	28
Igaunijas armijas un Latvijas armijas karavīru apbedījumu vieta <i>Pie bij. Cekuļu dzirnavām</i>	29
Igaunijas armijas karavīru apbedījumu vieta <i>Augšskabreņu māju tirumā</i>	30

VIDZEME

Piemineklis “Tālavas taurētājs” <i>Rūjiena, Brīvības laukumā</i>	31
Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Gulbenes draudzes locekļiem <i>Gulbene, Brīvības ielā, iepretim baznīcai</i>	34
Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Jaunpiebalgā <i>Jaunpiebalga, pie luterāņu baznīcas</i>	35
Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Tirzas draudzes locekļiem <i>Gulbenes novads, Tirzas Kancēnu kapsētā</i>	36
Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Dzelzavas pagasta iedzīvotājiem <i>Madonas novads, Dzelzavas parkā</i>	38
Brīvības cīņu kauju vieta pie Reiņa mājām <i>Varakļānu novads, Meža Strodu ciemā, pie Reiņa mājām</i>	39

ZEMGALE

Dobeles Atbrīvošanas pieminēklis <i>Dobele, Brīvības ielā</i>	40
Piemineklis Oskara Kalpaka bataljona pirmajā kaujas vietā Lielaucē <i>Auces novads, Lielaucē, pie baznīcas</i>	42
Piemineklis kadetu kaujas vietā pie Vareļu mājām <i>Ozolnieku novads, Sidrabene, pie Vareļu mājām</i>	43
Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Krustpils atbrīvotājiem <i>Jēkabpils, Daugavas krastā, pie Krustpils pils</i>	44
Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Augškurzemes partizāniem Asarē <i>Aknīstes novads, pie Asares baznīcas</i>	46
Viesītes Brīvības pieminēklis <i>Viesīte, Brīvības ielā, Valeskalniņā</i>	47

Latvijas Brīvības cīņas un ar tām saistītais kultūrvēsturiskais mantojums

Kultūras mantojums ir ne tikai vērtība sabiedrībai, bet arī viens no valsts stabilitātes garantiem. Katra valsts cenšas saglabāt un popularizēt valstiskumu apliecināšas vērtības. Pagājušajā gadā atzīmēta Latvijas Republikas proklamēšanas deviņdesmitā gadadiena, tomēr jāatceras arī norises un cilvēki, kas pirmajos gados pēc valsts pasludināšanas nodrošināja tās pastāvēšanu.

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija šī gada Eiropas kultūras mantojuma dienas (Mantojuma dienas) "Latvijas Brīvības cīņas 1919" rīko ar mērķi atgādināt sabiedrībai par vietām, kas saistītas ar Latvijas Brīvības cīņām, jo tieši notikumi pirms deviņdesmit gadiem – 1919. gadā, lielā mērā izšķīra būt vai nebūt Latvijai kā demokrātiskai un neatkarīgai Eiropas valstij. Mēs vēlamies, lai sabiedrība izprot un ciena savu vēsturi un ar to saistīto kultūras mantojumu.

Lai rosinātu ikvienu dziļāk papētīt savas dzimtas vēsturi un tās saistību ar Latvijas valsts izveides vēsturi, sniegsim īsu ieskatu par notikumiem pirms deviņdesmit gadiem un šo notikumu atspoguļojumu piemiņas un apbedījumu vietās. Šī gada Mantojuma dienu laikā iespējams apmeklēt vietas, kas saistītas ar Latvijas Brīvības cīņām – kauju vietas, piemiņas vietas un citas. Tās ir izvēlētas dažādas pēc savas nozīmes un ietekmes uz kopējo cīņas gaitu, savukārt ievadā minēsim visas nozīmīgāko cīņu vietas, neatkarīgi no tā vai tajās Mantojuma dienu laikā notiks kādi īpaši pasākumi.

1918. gada 18. novembrī proklamēta Latvijas Republika un dienu vēlāk izveidota Ministru prezidenta K. Ulmaņa vadīta Pagaidu valdība, tomēr reālu instrumentu valsts pārvaldei valdībai nebija un teritorijas lielākajā daļā praktiski saimniekoja vācu okupācijas pārvalde, bez tam vēl draudēja Padomju Krievijas karaspēka iebrukums. Tas sākās 2. decembrī, piedaloties arī trim latviešu sarkano strēlnieku brigādēm. Sairušās Vācijas 8. armijas atliekas nespēja pretoties Sarkanajai armijai un atkāpās no Vidzemes, un 17. decembrī Valkā pasludināja padomju varas (lielinieki) atjaunošanu Latvijā.

Neraugoties uz to, ka LR Pagaidu valdība jau 1918. gada 22. novembrī bija izveidojusi Apsardzības ministriju, tai trūka gan finanšu līdzekļu, gan praktisko iespēju savu karaspēku vienību formēšanai. Tomēr jau 3. decembrī Rīgā izveidota Instruktoru rezerve – vēlākā Latvijas Neatkarības rota (komandieris J. Balodis). Lai cīņai pret lieliniekiem apvienotu iespējami vairāk spēku, 7. decembrī noslēgts līgums starp LR Pagaidu valdību un Vācijas valdības pilnvaroto A. Vinnigu par kopēju karaspēka vienību t. sk. Baltijas landesvēra veidošanu. Tā sastāvā bija paredzēts izveidot latviešu, vācu un krievu vienības, ko ar ieročiem un pārtiku apņēmas apgādāt Vācijas armija. Pirmajās kaujās pret lieliniekiem landesvēra vācu daļas iesaistījās decembra beigās pie Inčukalna, tomēr tās sakautas un līdz ar to nespēja aizkavēt lielinieku virzišanos uz Rīgu.

1919. gada 2. janvārī LR Pagaidu valdība atstāja Rīgu un devās uz Jelgavu, kur 5. janvārī no karaspēka vienībām, kas pulkveža O. Kalpaka vadībā bija atkāpušās no Rīgas, sakomplektēts Latviešu atsevišķais bataljons (Kalpaka bataljons), kas bija pirmā lielākā LR Pagaidu valdībai uzticīgā karaspēka vienība. Pagaidu valdībai drīz vien bija jāatstāj arī Jelgava, un tā patvērās Liepājā. 1919. gada janvāra un februāra mēnešos lielinieku kontrolē nonāca lielākā daļa Latvijas, izņemot Liepājas un Aizputes apriņķus.

1919. gada naktī no 15. uz 16. janvārī pie Lielauces baznīcas notika Latviešu atsevišķā bataljona pirmā kauja ar lieliniekiem, kurā divas rotas atsita vesela bataljona un jātnieku eskadrona uzbrukumu, zaudējot arī pirmos četrus kritušos biedrus. Tomēr Sarkanās armijas spiediena rezultātā landesvēra un tajā ietilpstošajām Kalpaka bataljona vienībām nācās turpināt atkāpšanos rietumu virzienā līdz linijai Venta–Skrunda–Pavilosta. Pēdējā vieta, līdz kurai atkāpās Kalpaka bataljons bija Aizporu mājas Kalvenes pagastā un tieši no šejienes 24. janvārī sākās pretuzbrukums lieliniekiem, kas līdz ar 29. janvāra kauju pie Skrudas arī uzskatāms par Latvijas atbrīvošanas sākumu, 1919. gada janvāra beigās nostiprinātas pozīcijas gar Ventu un februārī landesvērs ieņēma Kuldīgu un Ventspili. 3. martā no Rudbāržu pamatskolas Kalpaka bataljons un Dzelzsdivīzija sāka jaunu uzbrukumu. 6. martā pie "Airītēm" pēc pārpratuma kaujas ar sabiedrotā landesvēra Borha bataljonu krita O. Kalpaks un par latviešu nacionālo bruņoto spēku komandieri kļuva J. Balodis, kura vienības 10. martā bez kaujas iegāja Saldū. Tajā pašā laikā Ziemeļkurzemē ofensīvu pret lieliniekiem uzsāka landesvēra galvenie spēki un līdz marta vidum bija ieņemti Talsi un Tukums. 21. martā pēc pirmā lielā latviešu spēka papildinājuma izveidota Latviešu atsevišķā brigāde (komandieris J. Balodis), kurā ietilpa pieci bataljoni, jātnieku divīzijs un tehnikas vienības. Jau 22. martā netālu no Džūkstes upes, pie Bateru mājām (tagad Jaunbērzes pagasts) notika pirmā Latviešu atsevišķās brigādes kauja pret lieliniekiem. Krita 9, ievainoti 24 karavīri. No marta beigām līdz maija sākumam atsevišķā brigāde piedalījās Slokas atbrīvošanā. Fronte nostabilizējās linijā gar Lielupi – no Bauskas līdz Jelgavai, to sargāja galvenokārt Dzelzsdivīzijas spēki, no Kalnciema līdz Kaugurciemam – Latviešu atsevišķā brigāde.

Tomēr jāatzīst, ka laika gaitā saasinājās pretrunas starp LR Pagaidu valdību un vācu spēkiem par turpmāko Latvijas valsts iekārtu un vāciešu vietu tajā. 1919. gada 16. aprīli landesvēra komandieri ģenerāļa R. Fon der Golca vadībā Liepājā sarīkoja valsts apvērsumu, gāza K. Ulmaņa Pagaidu valdību un izveidoja provācisko t. s. A. Niedras valdību. K. Ulmanis un vairāki ministri patvērās uz kuģa "Saratov".

Tobrīd Vidzemē situācija bija šāda: 1919. gada februārī Latvijas militārais pārstāvis kapteinis J. Zemitāns noslēdza vienošanos ar Igaunijas armijas virspavēlnieku J. Laidoneru par pretieliniecisku latviešu vienību formēšanu Igaunijā. 31. martā Tērbatā izveidoja Ziemeļlatvijas brigādi (komandieris J. Zemitāns), kura kopā ar Igaunijas armiju līdz maijam uzsāka Vidzemes atbrīvošanu no lieliniekiem.

22. maijā Rīgu ieņēma Baltijas landesvērs un Dzelzsdivīzija, bet dienu vēlāk pēc kaujas pie Piņķiem, Rīgā iegāja arī Latviešu atsevišķā brigāde. Lielinieku spēki atkāpās uz Latgali.

No 5. līdz 23. jūnijam notika Cēsu kaujas, kurās Ziemeļlatvijas brigāde un Igaunijas armijas daļas cīnījās ar landesvēru un Dzelzsdivīziju. Šo kauju iemesls bija vācu spēku centieni nepieļaut LR Pagaidu valdības nostiprināšanos Vidzemē, tāpēc tā 2. jūnijā ieņēma Ieriķu dzelzceļa staciju un pieprasīja brīvu ceļu uz Cēsim, kuras jau bija ieņēmušas Ziemeļlatvijas brigādes vienības. Kad latvieši un igauņi atteicās to darīt, 6. jūnijā landesvērs ap 7 km garā frontes līnijā pārgāja uzbrukumā un pārspēka spiesti latviešu spēki atstāja Cēsis un atkāpās uz Raunas upes labo krastu. 10. jūnijā pēc vāciešu neveiksmīga mēģinājuma ieņemt Raunas tiltu, noslēgts pamiers, tā laikā Igaunijas armija pie Cēsīm koncentrēja savas daļas. Kad pēc pamiera beigām R. Fon der Golcs pavēlēja sākt uzbrukumus apvienotajiem latviešu un igauņu spēkiem, būtiskākās cīņas notika pie Raunas tilta, Lodes stacijas un Liepas muižas. 22. jūnijā apvienotie spēki pārgāja pretuzbrukumā un atbrīvoja Cēsis, Siguldu un Inčukalnu. Pēc sabiedroto prasības vācu spēku vajāšanu pārtrauca pie Mazās Juglas. Kaujās krita 110 igauņi un 13 latvieši. Par godu Cēsu kaujām 22. jūniju pasludināja par Varoņu piemiņas dienu un šogad notika kauju deviņdesmitgadei veltīti atceres pasākumi.

2. jūlijā noslēgts Strazdumuižas pamiera līgums – vācieši atstāja Rīgu un pārvietojās uz Kurzemi, Rīgā ienāca arī Ziemeļlatvijas brigādes daļas, un 8. jūnijā LR Pagaidu valdība britu karakuģu apsardzībā ar tvaikoni "Saratov" atgriezās Rīgā. Latvijā iestājās vairākus mēnešus ilgs nosacīta miera periods, ko valdība izmantoja, lai apvienotu latviešu karaspēka vienības un 10. jūlijā oficiāli izveidota Latvijas armija, ko sākotnēji veidoja divas – Kurzemes un Vidzemes divīzijas, uzsāka arī trešās – Latgales divīzijas veidošana.

Tajā pašā laikā Kurzemē atradās vairākas pārvietotās Dzelzsdivīzijas u. c. vācu brīvprātīgo daļas, kas nebija lojālas Latvijas valstij un kuras papildinot ar Vācijā savervētiem bijušajiem krievu karagūstekņiem, augustā apvienojoties izveidoja P. Bermonta-Avalova komandētu Rietumkrievijas, ap 50 000 vīru lielu brīvprātīgo armiju (t. s. Bermonta armija). 1919. gada septembrī – oktobrī tā jau bija ieņēmusi lielu daļu Kurzemes un 8. oktobrī sāka uzbrukumu Rīgai. 9. oktobrī bermontieši ieņēma Pārdaugavu, taču Latvijas armijas pretestības dēļ nespēja šķērsot Daugavu. LR Pagaidu valdība, lai gan pārcēlās uz Cēsīm, panāca vienošanos par militāro sadarbību ar Igauniju un Rietumu sabiedroto lielvalstu pārstāvjiem par Daugavā ienākušo Lielbritānijas un Francijas karakuģu iesaistīšanos karadarbībā pret Bermonta armiju, 15. oktobrī sākās Latvijas armijas pretuzbrukums, ieņemta Daugavgrīva. Pēc neliela atslābuma cīņas ar jaunu sparū iesākās novembra sākumā. Kā viena no nozīmīgākajām šo cīņu piemiņas vietām jāmin Bumbu kalniņš Kleistu mežā, jo tur atradās Latgales divīzijas (komandieris pulkvedis K. Berķis) komandpunkts un no turienes 3. novembrī pēc smagas nakts kaujas 6. Rīgas kājnieku pulks ieņēma Sudrabkalniņu, kur atradās vācu pozīcijas. 3. novembrī Latvijas armija ieņēma Bolderāju. Izšķirošajā uzbrukumā visā Rīgas frontē Latvijas armija pārgāja 11. novembrī un ieņēma Pārdaugavu. Lielākā daļa bermontiādes laikā kritušo Latvijas armijas karavīru – t. sk. II bruņotā vilciena komandieris, kapteinis P. Ronis, bruņu auto komandieris G. Dzeguze un 227 nezināmi karavīri apbedīti Latvijas ievērojamākajā karavīru apbedījumā vietā – Rīgas Brāļu kapos. Tieši par godu uzvarai pār Bermonta armiju 11. novembris pasludināts par kritušo varoņu piemiņas dienu (Lāčplēša diena) un nodibināts Lāčplēša kara ordenis. Līdz 30. novembrim Latvijas atbrīvošana no bermontiešiem pabeigta, 3. decembrī pēc sabiedroto pieprasījuma karadarbību pret Bermonta armiju pārtrauca – tās atlikusi daļa caur Lietuvu atkāpās uz Vāciju.

Pēc uzvaras pār Bermonta armiju LR Pagaidu valdības galvenais uzdevums bija organizēt Latgales atbrīvošanu no lielniekiem. 1919. gada 30. decembrī noslēgts līgums par kopīgu kaujasdarbību ar Polijas armiju. 1929. gada 3. janvārī Polijas un Latvijas armijas atbrīvoja Daugavpili, 9. janvārī – Viļaku, savukārt Kurzemes divīzijas vienības 21. janvārī atbrīvoja Rēzekni, 26. janvārī Ludza un līdz februāra sākumam visa Latvijas teritorija jau bija atbrīvota. 2. februārī ar Padomju Krieviju noslēgts pamiers, tomēr atsevišķas sadursmes frontē notika vēl līdz aprīlim, kad sākās Latvijas un Padomju Krievijas miera sarunas, kas noslēdzās 11. augustā ar miera līguma noslēgšanu.

Kopumā Brīvības cīņu laikā Latvijas armija zaudēja 154 virsniekus un 2875 karavīrus. Latvijas brīvība nebūtu iespējama arī bez sabiedroto – igauņu, poļu, lietuviešu un citu karavīru atbalsta, tādēļ 2009. gada Mantojuma dienu pasākumos aicinām godināt arī viņu piemiņas un atdusas vietas.

J. Asaris

Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcija

European Heritage Days 2009 LATVIAN LIBERATION FIGHTS 1919

In 2009 Latvia celebrates 90th anniversary since Latvian Liberation fights (often called Latvian Liberation war). Like in other European countries, the statehood of independent Republic of Latvia was declared on the ruins of Russian Empire in 18 November 1918, but the year 1919 was crucial in the history of Latvia – to be or not to be an independent and democratic European country. After World War I several new founded and anew independent European countries (like Poland, Estonia and Finland) were obliged to fight proving in this way political self-determination rights of their nations. Some countries did not survive in this time of political disorder. But Latvia, in spite of economical destruction, testified its rights for future existence consequently Latvian Liberation fights.

Each country aims to preserve and promote the memory of its statehood assertion. The aim of European Heritage days 2009 in Latvia is to discover for Latvian and European public most characteristic objects related with Latvian Liberation fights.

During the events of the European Heritage Days in Latvia, there will be educational activities, history simulations, drama performances, *tableaux vivants* and other manifestations in the most important places and sites of Latvian Liberation fights. Activities will be organized to encourage society to recognize the value of national independence and liberty and to celebrate our heritage as a part of human life quality.

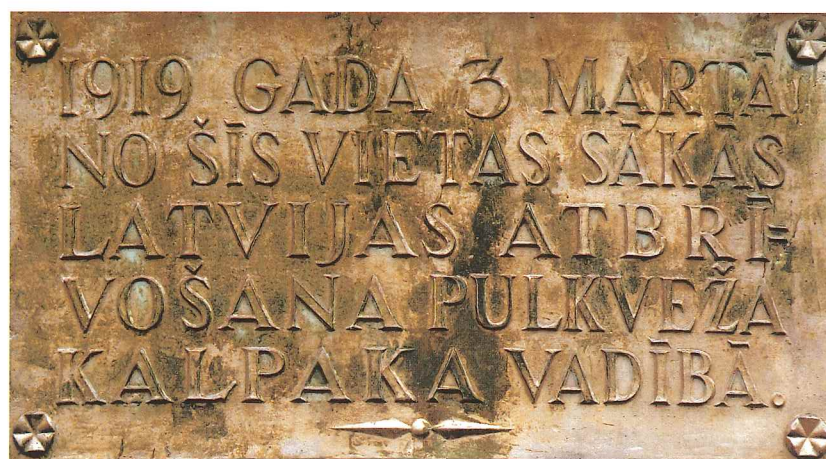

Piemīņas zīme Lēnās – Ventas pāriešanas vietā

Skrundas novads, Nīkrācē

1919. gada 3. marta agrā rītā Kalpaka bataljona vienības no Rudbāržiem un Skrundas (ieņemta 29. janvārī) pulcējās Lēnas muižā, lai, gaismai austot, pie Līču pusmuižas (Varkaļiem) pārietu Ventas upi un uzbruktu lieliniekiem Jaunāmuižā. Forsēšanu nodrošināja virsleitnants Paulis Blūms, kas pirmais ar Jātnieku rotu pārcēlās upei, par ko vēlāk tika apbalvots ar Lāčplēša kara ordeni. Tajā pašā dienā bataljons ieņēma Jaunās muižas apvidu, apdraudot lielinieku spēkus Ventas labajā krastā pie Skrundas.

Ceļu sadaļā netālu no Ventas upes, kur notika tās forsēšana, 2007. gada 8. novembrī atklāja pēc tēlnieces M. Enģeles projekta veidotu piemiņas zīmi – laukakmens sienu ar trijām granīta piemiņas plāksnēm. Piemiņas vietu cēlis un finansējis lauksaimnieks – bijušais Saldus rajona saimniecības "Jaunais Komunārs" priekšsēdētājs Jānis Blūms, kura tēvs Kalpaka bataljona Jātnieku rotas sastāvā cēlās pāri Ventai, bet 1941. gadā tika nošauts Sibīrijā. Viņš veltījis piemiņas zīmi tēvam un visiem kalpakiešiem.

Oskara Kalpaka bataljona štāba vieta Rudbāržu pamatskolā

Skrundas novads, Rudbāržos

1919. gada 24. janvāri Kalpaka bataljons no Kalvenes iziet atpakaļ uz Rudbāržiem, kurus ieņem bez kaujas. Lielinieki ir nocietinājušies Skrundā. 29. janvāra agrā rītā kalpakieši dodas Skrundas virzienā un ap plkst. 9, pēc trīs stundu ilgas kaujas, Skrundu ieņem. Pēc tam Kalpaks atgriežas štābā – Rudbāržu pili. 3. marta rītā Kalpakieši no Rudbāržiem un Skrundas pulcējas Lēnas muižā, lai pie Liču pusmuižas pārietu Ventu un uzsāktu Latvijas atbrīvošanu.

1934. gada 22. jūlijā Aizputes aizsargu pulks, Aizputes apriņķa pašvaldība un sabiedriskās organizācijas pie bijušās pils (toreiz pagastnama) atklāja bronzas piemiņas plāksni (100 x 70 cm), izgatavotu pēc arhitekta-inženiera Dreimaņa meta:

1919. GADA 3. MARTĀ NO ŠĪS VIETAS
SĀKĀS LATVIJAS ATBRĪVOŠANA
PULKVEŽA KALPAKA VADĪBĀ.

Okupācijas laikā – 1940. un 1945. gadā – plāksne noņemta. No jauna tā uzstādīta 1941. gada otrajā pusē un pēdējo reizi – 1989. gada martā.

Piemineklis kalpakiešiem Aizpores kapsētā

Aizputes novads, Kalvenē

Aizpore ir pēdējā vieta līdz kurai 1919. gada 22. janvārī atkāpās Kalpaka bataljons un no kuras 1919. gada 24. janvārī (pēc ģenerāļa M. Peniņa darbiem; pieminēti 25. janvārī) sākās kalpakiešu pretuzbrukums lieliniekiem.

1922. gadā kalpakieši šeit uzlika pagaidu piemiņas zīmi – ozola blūķi ar kapara plāksni. Trīsdesmitajos gados viņi pasūtīja tēlniekam J. Briedim izgatavot granīta pieminēkli "Sākums", bet nedaudz vēlāk radās ideja šim notikumam par godu veidot ansambli, kura realizēšanas tiesības ieguva tēlnieks K. Jansons. 1938. gada 15. maijā Valtaiķu–Vaiņodes un Liepājas–Jelgavas vecās šosejas krustojumā lika pamatu pieminēklim un stādīja ozolu varoņu aleju no Aizpores kapsētas līdz Rudbārziem, diemžēl šo ideju līdz okupācijai 1940. gadā nepaguva realizēt.

1993. gada 15. maijā pie Aizpores kapsētas, kurā apbedīti desmit vēlākos gados miruši bijušie kalpakieši un viens nezināms, kurš kritis 1919. gadā, pēc tēlnieka I. Lukaža skices, ko dabā realizēja tēlnieks H. Sprincis, atklāja 2,3 m augstu pelēka granīta pieminēkli, kurā izkalts liels krusts, Latvijas armijas karavīra emblēma un teksts:

KALPAKAM UN VIŅA KARAVĪRIEM.
1919. GADA 25. JANVĀRA RĪTS.
NO ŠEJIENES ARĪ IESĀKĀS GAIŠMAS AUŠANA PĀRI LATVIJAI.
ED. VIRZA.

Pie pieminēkļa vecais strēlnieks, aktieris Ē. Valters 1994. gadā iestādīja ozoliņu. Mūsdienās sāka ozolu alejas atjaunošana.

“Airītes” – Brīvības cīņu piemiņas vieta

Saldus novads, Zirņos

Pirmā Latvijas karaspēka virspavēlnieka pulkveža Oskara Kalpaka, Atsevišķās (studentu) rotas komandiera kapteiņa Nikolaja Grundmaņa, Jātņieku nodaļas virsleitnanta Pētera Krieva un Baltijas zemessardzes (Millera landesvēra baterijas) artilērijas leitnanta Johana Hansa Šrindera bojāejas vieta 1919. gada 6. martā pēc traģiskās pārpratuma kaujas ar sabiedrotā landesvēra Borha bataljonu. Pedējais no sagūstītajiem lieliniekiem uzzinājis, ka pa lielceļu no Skrundas vēl nāksot sarkanie, ieraugot tuvojošos jātņiekus, atklājis uguni.

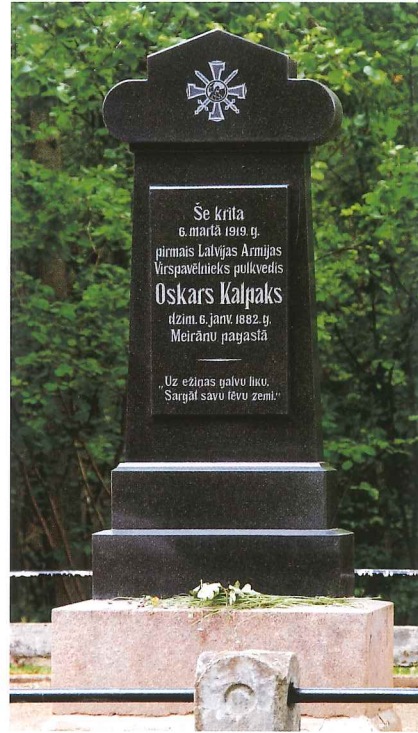
Ceļa malā izveidots 260 m² liels iežogots zemes uzbērums ar betonā veidotu uzeņu centrā, kur kāpņu abās pusēs novietotas pa lielkalibra granātai un bronzas plāksnei ar uzrakstiem. Vienā no tām minēts:

1919. GADA 6. MARTĀ,
KAUJĀ PAR TĒVZEMI, ŠAJĀ VIETĀ KRITA
PIRMĀ LATVIEŠU KARASPĒKA PAVĒLNIEKS
PULKVEDIS KALPAKS
UN VIŅA VIENĪBU VADOŅI.

Iežogotajā laukumā visiem četriem bojā gājušajiem novietotas individuālas piemiņas zīmes. Piemiņas zīme pulkvedim O. Kalpakam atklāta 1922. gada 3. septembrī, tā veidota no Zviedrijas melnā granita. Savukārt Allažu šūnakmeni veidotā piemiņas zīme ar bronzas bareljefu kapteinim N. Grundmanim atklāta 1929. gada 3. martā, savukārt granita piemiņas zīmes P. Krievam un J. H. Šrinderam – 1933. gada 3. novembrī. Nokaltušo priedi, pie kuras no nāvīgā ievainojuma O. Kalpaks mira, 1938. gadā nozāģēja un sadalīja – daļu novietoja muzejā, daļu izdalīja kā relikviju skolām. 1950. gadā piemiņas vietu pēc padomju varas pavēles iznīcināja. Kalpaka pieminekli aizveda nezināmā virzienā (ir versija, ka iegāza Ventā), bet pārējos nogāza un ievilka turpat mežā. Likvidēja arī 1936. gadā atklāto muzeja ēku (atjaunota 1990. gada 11. novembrī, nodegusi 2007. gada novembrī). Kad 1987. gada 7.–8. novembrī jauniešu grupa piemiņas vietu sakopa un nolika sākotnējā vietā piemiņas zīmes N. Grundmanim un P. Krievam, Saldus rajona vadība pavēlēja tos novākt. 15. novembrī melioratori aizveda un apraka visas trīs piemiņas zīmes.

1988. gada rudenī piemiņas zīmes atraka, un 11. novembrī – Lāčplēša dienā – atklāja daļēji atjaunoto (nebija Kalpaka pieminekļa) piemiņas vietu. Pieminekli O. Kalpakam izgatavoja no jauna (vietējais akmens) un atklāja pēc gada – 1989. gada 11. novembrī. Tad pielikta arī jaunizgatavotā N. Grundmaņa bronzas ģimietne.

Kopš 2007. gada O. Kalpaka muzejs un piemiņas vieta ir Latvijas Kara muzeja filiāle (atsevišķa struktūrvienība).

Piemineklis "Vienoti Latvijai" ("Latgales Māra")

Rēzekne, Atbrīvošanas alejā

1920. gada 21. janvārī Rēzekni ieņēma Latvijas armijas vienības (Landesvērs). Par to liecina iepretim piemineklim pie pilsētas domes ēkas uzstādītā, 1995. gadā atjaunotā, piemiņas plāksne. Plāksne sākotnēji pielikta Latgales 15 gadu atbrīvošanas atceres laikā 1935. gada 30. maijā, piedaloties prezidentam K. Ulmanim un ģenerālim J. Balodim. "Latgales Māras" pieminekļa pamatideja – vienoti Latvijai (uzraksts uz postamenta), Latgales atbrīvošana no svešām varām un atkalapvienošanās ar pārējo Latviju.

Pieminekli atklāja 1939. gada 8. septembrī, to iesvētīja bīskaps J. Rancāns. Uz sešus metrus augsta Somijas granīta postamenta novietota trīsfigūru bronzas skulpturāla grupa, atlieta Somijā. Figūras ģipsi bija veidojis tēlnieks K. Jansons savā darbnīcā Cēsis pēc 1934. gada 13. oktobra konkursā (26 projekti) uzvarējušā Mākslas akadēmijas figurālās darbnīcas studenta L. Tomašicka meta, nedaudz to pārveidojot. Kompozīciju veido tautu meita – atbrīvotās Latgales simbols, – kura vienā rokā tur krustu, svētidama tautu, virvju griezējs (metā bija ķēžu rāvējs) – zemes atbrīvotājs, un tautu meita, kura ceļos noņemusies, liek vainagu uzvarētājam. Pieminekļa postamentā uzraksts bronza:

VIENOTI LATVIJAI.

Piemineklim nebija lemts ilgi pastāvēt – jau pēc 14 mēnešiem 1940. gadā, naktī no 5. uz 6. novembri, pēc okupācijas varasvīru pavēles, tas ar traktoru nogāzts, daļēji salauzts un aizvests uz pilsētas lopkautuves pagalmu. 1943. gada 22. augustā piemineklis autora K. Jansona vadībā (asistējot tēlniekam Zibenim, kā metināšanas speciālistam) atjaunots un novietots agrākajā vietā.

Otrreiz piemineklis barbariski nogāzts un iznīcināts 1950. gada jūnija beigās, saskaņā ar Rēzeknes pilsētas Izpildkomitejas lēmumu. 1989. gada 13. martā LPSR Ministru Padome lēma par pieminekļa atjaunošanu, un 1992. gada 13. februārī tas no jauna augšāmcelās. Šoreiz to atjaunoja tēlnieka K. Jansona dēls – tēlnieks A. Jansons. Akmens pamatam vests no Sanktpēterburgas, bet figūras atliekas Tallinas uzņēmumā "Ars Monumental". Turpat puse no līdzekļiem pieminekļa atjaunošanai ziedoti.

Rīgas Brāļu kapu ansamblis

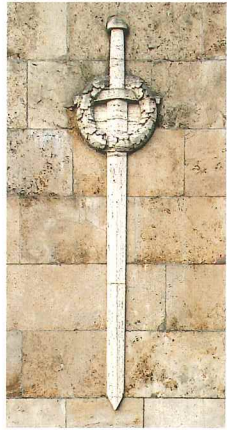
Rīga, Aizsaules ielā

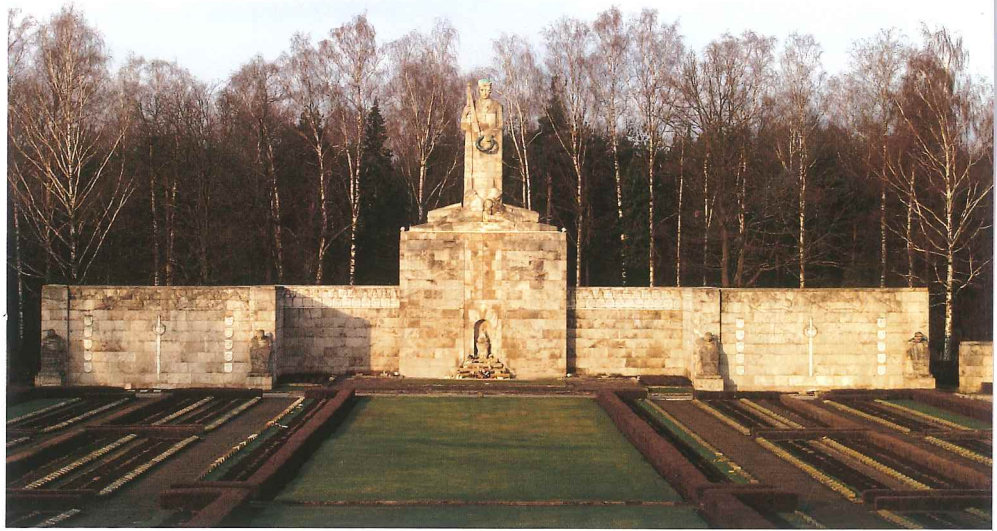
Rīgas Brāļu kapu ansamblis sāka veidot 1915. gada oktobrī, kad Meža kapos vienuviet apbedīja Rīgas frontē kritušos Latviešu strēlnieku bataljonu karavīrus. Tur guldīti 983 Pirmajā pasaules karā krituši latviešu strēlnieki. Tomēr līdz ar Pirmā pasaules kara beigām karadarbība nebeidzās. Sabrukušo impēriju teritorijās veidojās jaunas valstis, kas nonāca savstarpējā konfliktā. Padomju Krievija neatzina Latvijas Republikas suverenitāti un līdztekus karojot Krievijas Pilsoņu kara frontēs, aizsāka militāru akciju atdalījušos teritoriju atgūšanai. Līdz ar Latvijas Republikas proklamešanu aizsākās ne mazāk asiņainais Latvijas Brīvības cīņu posms.

Pirmās Latvijas Republikas Pagaidu valdības bruņoto vienību kaujas notika Kurzemē. Līdz ar to Rīgas Brāļu kapos kā pirmie Latvijas Brīvības cīņās kritušie tika apbedīti Padomju Latvijas sarkanie strēlnieki. 1919. gada padomju varas laikā Rīgas Brāļu kapos guldīja arī mirušos Latvijas komunistiskās partijas funkcionārus.

Rīgas Brāļu kapos apglabāti arī 1919. gada vasarā kritušie Latvijas armijas karavīri. Cēsu kaujās sakauti un uz Jelgavu atvilkta vācu karaspēka iekļaušanās P. Bermonta armijā un tās uzbrukums Rīgai radīja jaunu apbedījumu rindas Rīgas Brāļu kapos. Kritušos tur turpināja apbedīt arī pēc Pārdaugavas atbrīvošanas, kad kaujas pret bermontiešiem virzījās projām no galvaspilsētas. Rīgas Brāļu kapos apglabāti arī Latgales atbrīvošanas kaujās pret Sarkano armiju kritušie Latvijas armijas karavīri. Vēlāk Rīgas Brāļu kapos tika pārāpbedīti arī vairāki Kurzemes un Zemgales atbrīvošanas kaujās kritušie 1. Latviešu Atsevišķā bataljona karavīri. Studentu rotas kritušie apbedīti pa kreisi no Mātes Latvijas.

Rīgas Brāļu kapos guldīti vairāk nekā 680 zināmu Latvijas Brīvības cīņās kritušo karavīru pišļi. Laika posmā no 1915. līdz 1923. gadam Rīgas Brāļu kapos A. Zeidaka vadībā izveidots kapu ainaviskais noformējums. No 1923. līdz 1936. gadam veikta kapu arhitektoniskā un tēlnieciskā izbūve P. Federa un K. Zāles vadībā. Ansambļa iekārtošanā piedalījies arī arhitekts A. Birznieks un tēlnieki M. Šmalcs, N. Maulics, P. Banders u. c. 1958. gadā kapu ansamblis atjaunots, iedzīvinot tajā arī padomju ideoloģijas elementus. 1996. gadā Rīgas Brāļu kapos atjaunoti padomju laikā demontētie krusti un Latvijas Republikas ģerbonis kapu vārtos, kā arī citi ansambļa elementi. 2005. gadā Rīgas Brāļu kapos tika atklāta piemiņas vieta Lāčplēša kara ordeņa kavalieriem. Ansambļa atjaunošanas un restaurācijas darbi turpinās arī šobrīd.

“Bumbu kalniņš” – Brīvības cīņu kauju vieta

Rīga, Bolderājas kāpās Kleistu mežā

Kad 1919. gada 8.–9. oktobrī Bermonta karaspēkam izdevās ieņemt Pārdaugavu, steidzami bija jādomā par tās atgūšanu, negaidot Daugavas aizsālšanu. Arī sabiedroto (angļu un franču) kara flote tad nevarētu palikt Rīgas jūras līcī, jo tai bija nepārtraukti jāmanevrē, lai izvairītos no bermontiešu artilērijas uguns. Latvijas armijas virspavēlniecība, saskaņojusi savu darbību ar sabiedroto floti, nolēma 15. oktobrī forsēt Daugavu Daugavgrīvas–Bolderājas rajonā. Ienaidnieka uzmanības novēršanai pirms tam 13. oktobrī ieņēma Doles salu, bet 14. un 15. oktobrī izdarīja uzbrukumus pa Daugavas tiltiem un pārcēlās pār Daugavu Katlakalna un Ķekavas rajonā. Diemžēl šie uzbrukumi bija nesekmīgi. Savukārt Daugavas forsēšana no Milgrāvja Rēzeknes pulkam izdevās bez zaudējumiem. 16. oktobrī uz Daugavas kreiso krastu pārveda visu Latgales divīziju un fronte nostiprinājās no Vāru kroga līdz Ilguciema Cementfabrikai. Gan politiskie, gan militārie apstākļi prasīja nekavējoties Pārdaugavas ieņemšanu. 3. novembrī Latgales divīzija, pastiprināta ar Rīgas un Siguldas pulkiem, pārgāja uzbrukumā, un 11. novembra rītā Pārdaugava bija atbrīvota.

Vietā, no kuras tika vadīta Pārdaugavas atbrīvošanas operācija no bermontiešiem, Latgales divīzijas štāba bijušie virsnieki 1939. gada 1. novembrī atklāja piemiņas zīmi pēc pulkveža Galindoma meta – no četriem granīta gabaliem veidotu kubu (85 x 118 x 119 cm), virs kura bija piestiprināta bronza lieta kaujas shēma ar uzrakstu:

NO ŠIS VIETAS LATGALES DIVĪZIJAS
KOMANDIERIS PULKVEDIS KRĪŠJĀNIS BERĶIS
VADĪJA DIVĪZIJAS UZBRUKUMU 1. NOVEMBRĪ
1919. GADĀ, GALVAS PILSĒTAS RĪGAS
ATBRĪVOŠANAI NO IENAIDNIEKA.

(Plāksnē kā uzbrukuma sākuma datums kļūdaini minēts 1. novembris. Gan Latvijas armijas štāba priekšnieks ģenerālis P. Radziņš, gan ģenerālis M. Peniķis savos darbos kā uzbrukuma sākuma dienu min 3. novembri.)

1940. gada 18. maijā sāka vēsturiskās vietas labiekārtošanu. Pirmo piemiņas ozolu kalna virsotnē iedestīja kara ministrs K. Berķis.

1969. gadā Bumbu kalniņa piemiņas vieta tika vandaliski nopostīta.

1989. gada 1. novembrī pēc Latvijas Atdzimšanas partijas un LNNK iniciatīvas grupas piemiņas vietu atjaunoja un iesvētīja. Tajā tika uzstādīta oriģinālā bronzas plāksne-shēma, kuru bija saglabājis Šmitu māju saimnieka meita Erika. Diemžēl pēc pāris gadiem to noplēsa krāsainā metāla zagļi.

2006. gadā Bumbu kalniņu iekļāva valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. 2007. gadā sāka pieminekļa atjaunošana un teritorijas labiekārtošana

Piemineklis I Bruņotā divizionā karavīriem

Rīga, Slokas ielas un Pulka ielas stūrī (bij. pulka novietnē)

1919. gada 14. jūlijā tika izveidots I Bruņotais divizons, kas sastāvēja no bruņotajiem automobiļiem un bruņotajiem vilcieniem, vēlāk divizionā tika ieskaitīti arī tanki, tomēr kaujās tie nepaguva piedalīties. Pirmie zaudējumi I Bruņotajam divizionam bija Bermontiādes laikā, kad gan bruņoto automobiļu, gan bruņoto vilcienu apkalpes iesaistījās kaujās kājnieku atbalstam un daudzreiz, ielaužoties ienaidnieka aizmugurē, pildīja arī triecienspēka uzdevumus. Sevišķi atzīmējamas ir 1919. gada 8. un 9. oktobra kaujas pret bermontiēšiem, kurās iznīcināts bruņotais auto "Lāčplēsis" un zaudējumus cieta arī 1. bruņotais vilciens. I Bruņotā divizona vienības sedza Latvijas armijas atkāpšanos pāri Daugavai. 14. un 15. oktobrī divizona vienības aktīvi piedalījās Rīgas tiltu forsešanā, saistot lielus pretinieka spēkus un atbalstot kājniekus. 4. novembrī Liepājā uzbūvētais bruņotais vilciens "Kalpaks" sekmīgi piedalījās pilsētas aizsardzībā. Arī pēc Bermonta armijas padzišanas no Latvijas I Bruņotais divizons aktīvi iesaistījās kaujās. Apstākļos, kad artilērija nespēja sniegt pienācīgu atbalstu kājniekiem, to veica bruņotie vilcieni. Bruņotie automobiļi mazāk iesaistījās Latgales atbrīvošanā sliktu un jau piesnigušo ceļu dēļ. Bruņuvilcieni iesaistījās arī artilērijas divkaujās ar ienaidnieka bruņotajiem vilcieniem. Kopumā brīvības cīņās I Bruņotais divizons zaudēja kritušus 5 virsniekus, 18 kareivjus un instruktorus, 42 divizona karavīri tika apbalvoti ar Lāčplēša kara ordeni. Pēc Brīvības cīņām I Bruņotais divizons tika reorganizēts, vēlāk uz tā bāzes izveidoja Autotanku un Bruņoto vilcienu pulkus.

Par godu Autotanku pulka 20. gadadienai pieminēkli iecerēja Autotanku pulka administrācija un darbus realizēja ar Aizsardzības ministrijas atbalstu. Pieminēklis veltīts Latvijas Atbrīvošanas cīņās kritušajiem I Bruņotā divizona (Autotanku pulka) karavīriem un bija novietots Autotanku pulka pagalma teritorijā. Pamatakmens likts pulka 15. gadu svētkos 1934. gada 14. jūlijā. Pieminēkli veidojis R. Feldbergs pēc V. Vitanda projekta, to atklāja kara ministrs ģenerālis J. Balodis 1939. gada 14. jūlijā. Padomju laikā pieminēklis atradās slēgtā teritorijā. 2009. gadā pieminēklis restaurēts.

Taisnstūra formas skvērā pie ekām Slokas ielā 58, ko daļēji apņēm liepu stādījumi, tas uzcelts uz augšup vērsta slīpa paaugstinājuma kā stilizēta bruņota automašīna. Pieminēkļa cokols – ar horizontālām līnijām pārdalītu apmetuma apdari imitē klasisko rustiku. *Art Deco* formās darinātais veidojums ir unikāls arī no mākslas viedokļa. Dinamiskā trauksmē augšup traucošā automašīna atspoguļo 20. gs. 30. gadu mākslai raksturīgās dizaina tendences, kas iemiesoja ātruma un trauksmes metaforu. Pieminēkļa postamenta priekšpusē no apmetuma palielinātā mērogā izveidota stilizēta krusta formas pulka nozīme. Abos pieminēkļa cokola sānos – taisnstūra formas iedziļinājumi – bronzas uzraksta plāksņu vietas. Pieminēkļa izmēri: 460 x 270 x 470 cm. Pieminēkļa bronzas plāksnēs iekaltais uzraksts vēsta: "PAR TĒVZEMI UN BRĪVĪBU ZIEDOJUŠĪ DZĪVĪBU I BRUŅOTĀ DIVIZIONĀ KARAVĪRI" ar kritušo vārdiem.

“Sudrabkalniņš” – Brīvības cīņu kauju vieta

Rīga, Imantā, Slokas ielā 161

1919. gada 3. novembrī, gaismai austot, Sabiedroto flotes artilērija atklāja spēcīgu uguni uz bermontiešu pozīcijām. Kad uguni pārnesa uz ienaidnieka aizmuguri, mūsu karaspēks iesāka uzbrukumu visā frontē. To atbalstīja mūsu baterijas un īgauņu bruņuvilciens, no labā krasta apšādot Torņakalnā izvietotās ienaidnieka baterijas un ielu krustojumus. Nakti no 3. uz 4. novembri ievadīja kaujā Rīgas pulku, kas naktī kaujās ieņēma kāpas pie Nordeķu muižas, Annas muižu un Zolitūdes staciju. Pēcpusdienā pulks atradās apmēram 1 km uz ziemeļiem no Dames muižas. Pēc ilgas nakts kaujas pulka trīs rotas ieņēma Zeibartu un Tiltiņu mājas, priedēm apaugušo uzkalnu pie Slokas šosejas – vietu, kuru tagad saucam par Sudrabkalniņu.

Šajā vietā 6. Rīgas kājnieku pulkam cīņā ar bermontiešiem Pārdaugavas atbrīvošanas laikā no 1919. gada 3. līdz 11. novembrim bija vislielākie upuri. Jau 1920. gadā pulks atzīmeja šo vietu ar pagaidu pieminekli – melnu koka piemiņas stabu, kurā bija lasāms: “Kaujās no 3.–11. novembrim 1919. g. Rīgas pulks zaudēja 3 virsniekus un 38 karavīrus kritušus, 11 virsniekus un 284 karavīrus ievainotus”. Līdz pašreizējā pieminekļa celšanai tur atradās arī šo kritušo karavīru brāļu kaps.

1929. gada 16. maijā notika pieminekļa metu konkurss, kurā par labāko atzina tēlnieka K. Zāles darbu. Tā paša gada 29. maijā notika pieminekļa pamatakmens likšana. Diemžēl paša pieminekļa realizāciju nācās atlikt līdzekļu trūkuma dēļ. Kad 1932. gadā 6. Rīgas kājnieku pulka kritušo karavīru pieminekļa celšanas biedrība saņēma dāvanu – granīta blūkus no Daugavgrīvas cietokšņa vaļņa, tā vērsās pie K. Zāles un arhitekta E. Štālberga ar lūgumu izstrādāt jaunu metu. Projektu izstrādāja E. Štālbergs, paredzot K. Zāles līdzdalību cīņu joslas veidošanā. 1934. gada 9. augustā sākti būvniecības darbi. 1935. gada 20. aprīlī pieminekļa celšanas valde raksta Brīvības pieminekļa komitejai: “arhitektoniskie darbi tuvojas noslēgumam un atlikušies tikai reljefa veidojumi”. Pēdējā 1935. gada 4. maijā atļauj E. Kuraua firmai nodot pieminekļa cīņu izgatavošanai bez maksas apmēram 10 kubikmetru granīta plāksnes no bijušā Pētera I pieminekļa pamatiem, savukārt Brāļu kapu komiteja atļauj E. Kuraua firmai izkalt pieminekļa cīņus komitejas darbnīcās.

Pieminekli atklāja valsts prezidents K. Ulmanis 1937. gada 31. oktobrī.

2005. gada novembrī par Rīgas domes līdzekļiem uzsāka pieminekļa restaurāciju. 2008. gada 11. novembrī notika svinīgi atklāta jaunā plāksne un pulka krūšu zīme.

Valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļautais pieminekļis sastāv no diviem arhitektoniskiem veidojumiem – iegarenas sienas un kubiska altāra, kuri veidoti no granīta blūkiem. Siena šķēļ kalna nogāzi perpendikulāri ar galu pret Slokas ielu. Gala augšdaļā attēlots Rīgas pilsētas simbols – lauva vērtos un uzraksts: RĪGAS PULKA KARAVĪRIEM, RĪGAS AIZSTĀVJIEM 1919.

Sienas pretējā galā iekalta 6. Rīgas kājnieku pulka nozīme (atjaunota), bet sienas garenā sānu augšmalas greznotas ar cīņu joslām, kurās attēlotas karavīru rindas, vienā – senlatviešu, otrā – Atbrīvošanas cīņu. Gar sienas austrumu pusi uz Sudrabkalniņa augšējo platformu ved granīta kāpnes. Šeit, pretim sienas galam, paceļas atsevišķs arhitektoniskais veidojums – liels (310 x 400 x 400 cm) altāris ar apaļu upurtrauku uguns dedzināšanai. Pie altāra rietumu sienas piestiprināta bronzas plāksne (atjaunota), kurā minēti 54 kritušo pulka karavīru vārdi.

Igaunijas armijas karavīru apbedījumu vieta

Pie Salaspils kapsētas

Nakti no 1919. gada 1. uz 2. jūliju 3. igauņu pulks pēc ļoti niknas cīņas izsita Dzelzs divīzijas daļas no Salaspils un Kurtu muižas, bet jau 2. jūlija rītā igauņu kreisam spārnam nācās atkāpties un atstāt Salaspili un Kurtu muižu. Šai kaujā 3. igauņu pulks zaudēja 127 kritušus un ievainotus karavīrus. Pie Salaspils kapsētas apbedīti seši Latvijas Brīvības cīņās pie Salaspils stacijas un skanstīm kritušie igauņu karavīri (pārējos 4 kritušos piederīgie izraka un pārveda uz dzimteni). Viņi krita pēdējās kauju dienās pirms 1919. gada 3. jūlija Strazdumuižas pamiera. Godinot viņu piemiņu, 1929. gada 18. augustā vietējie aizsargi uzstādīja jaunus koka krustus un aizsargs Janis Kalniņš ar tēvu no vietējā granīta izkala piecas pēdas augstu pieminekli ar uzrakstu, kura tulkojums ir šāds:

DUSIET SALDI SVEŠĀ ZEMĒ.
PAR LATVIJAS BRĪVĪBU 1919. G. KRITUŠIEM IGAUŅU VAROŅIEM.
SALASPILS AIZSARGI 19. VIII 29.

Pēc Otrā pasaules kara piemineklim tika nošķelta augšdaļa ar krusta zīmi, bet 1951. gadā tas tika nogāzts un aprakts. 1988. gada jūlijā Doles (Daugavas) muzejs kopā ar Vides aizsardzības kluba (VAK) biedriem organizēja kapa vietas atrašanu un pieminekļa atrakšanu. Atrasto pieminekļa apakšējo daļu novietoja sākotnējā vietā. No jauna pieminekli tika izgatavots 1990. gadā.

Igaunijas armijas un Latvijas armijas karavīru apbedījumu vieta

pie bij. Cekuļu dzirnavām

Cekuļus 6. igauņu pulka daļas ieņēma 1919. gada 29. jūnijā. 30. jūnijā igauņi mēģināja forsēt Mazo Juglu pie Cekuļiem, bet upi pāriet neizdevās. Pa kreisi no igauņiem pozīcijas ieņēma Cēsu pulka III bataljons (dienvidos no Mazās Juglas upes – no Glāzniekiem līdz Blankām). Pievakarē, kad ienaidnieks bija apgājis bataljona kreiso spārnu (12. rotu), rezervē esošā 11. rota devās šāvieni virzienā. Pie Gausiņu ceļa tā sastapās ar ienaidnieku, kas pēc 12. rotas padzišanas, bija iznācis meža nomalē. Kad ienaidnieks sāka apņemt rotas flangus, tā atkāpās atpakaļ uz Priekškāju mājām. Tās dienas kaujā Cēsu III bataljons zaudēja 15 kritušus, 7 ievainotus un vairākus gūstā kritušus karavīrus. Tos 12. rotas ievainotos kareivjus, kas palika kaujas laukā, pēc pāris dienām atrada noslepkavotus, ienaidnieka mežonīgi sakropļotus. Visi kritušie (27) 4. jūlijā tika nogādāti Cēsis.

1938. gada 18. septembrī armijas mācītāja palīgs A. Liepiņš iesvētīja šos Brāļu kapus, kuros atdusas nezināms skaits 1. pasaules kara un Latvijas Brīvības cīņās kritušo latviešu un igauņu karavīru.

1990. gada novembrī labiekārtotajos brāļu kapos atklāja tēlnieka U. Sterģa darinātu laukakmens pieminēkli ar uzrakstu: PAR LATVIJU KRITUŠAJIEM KARAVĪRIEM 1919 latviešu un igauņu valodās.

Igaunijas armijas karavīru apbedījumu vieta

Augšskabreņu māju tirumā

Šeit apbedīti pieci vai seši 1919. gada jūnija beigās – jūlija pašā sākumā kaujā pret vācu Dzelzs divīziju un Landesvēru pie Salaspils ģipsa fabrikas kritušie igauņu karavīri. 1935. gadā šajā vietā Salaspils aizsargi uzstādīja līdzīgu pieminekli, kāds ir pie kapsētas.

PAR LATVIJAS BRĪVĪBU 1919. GADĀ KRITUŠIEM IGAUŅU VARONIEM.
SALASPILS AIZSARGI 1935. G.

Teksts igauņu valodā ir kļūdaini iekalts, pareizi būtu:

PUHKE RĀHUGA VÕÕRAS MULLAS.

Piemineklis "Tālavas taurētājs"

Rūjiena, Brīvības laukumā

Pēc tēlnieka Kārļa Zemdega meta Somijas granītā kaltais pieminēklis atklāts 1937. gada 15. jūlijā un veltīts Rūjienas novada atbrīvošanai no lieliniekiem 1919. gadā un kritušo varoņu piemiņai. Tas ir trīs metrus augsts senlatviešu (Tālavas) taurētāja tēls, kas aicina tautu būt nomodā par savu zemi. Taurētāja figūra novietota uz trīs metrus augsta granīta postamenta, kura priekšpusē reljefā izkalts dzejnieka F. Mieriņa teksts:

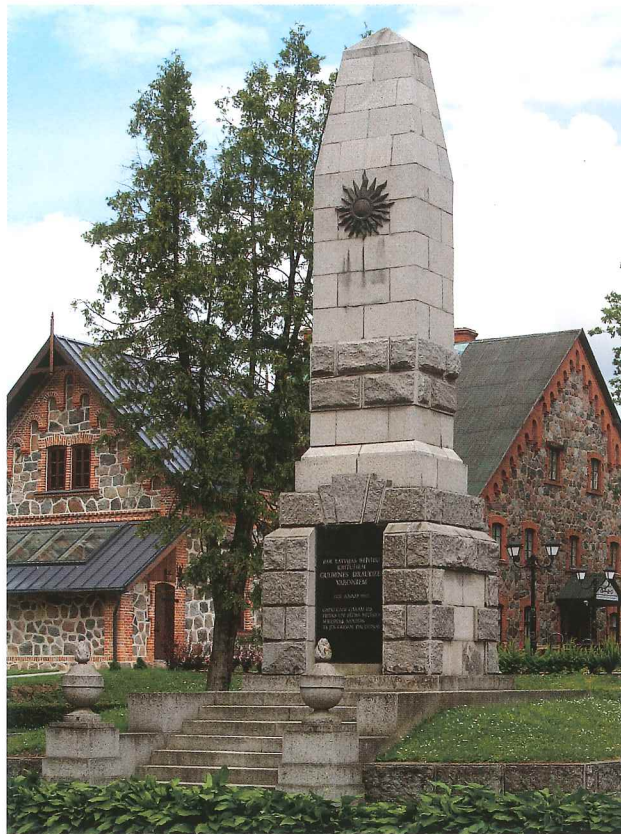
TAURĒTĀJAM
BIJA MIRT,
TOMĒR LATVJI
ZIŅU DZIRD.

Pieminekļa celtniecību organizēja Brāļu kapu komitejas Rūjienas nodaļa. Kalts Dambekalna akmeņkaltuvē Rīgā. Līdzekļus ziedoja Rūjienas novada ļaudis.

TAURĒTĀJAM
BIJA MIRT
TOMĒR LATVIJ
ZINŪ DZIRD

Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Gulbenes draudzes locekļiem

Gulbene, Brīvības ielā, iepretim baznīcai

Gulbeni atbrīvoja 1919. gada 31. maijā 4. Valmieras pulks, 1. igauņu jātnieku pulks un dāņu rota. Pils pagrabā atradās lielinieku moku kambari, taču savus upurus tie bija slepkavojuši tās tuvākā apkārtnē.

Piemineklis atklāts 1929. gada 20. maijā, celts pēc kapteiņa E. Ābeltiņa meta. Tas veltīts Gulbenes draudzes locekļiem, kas gājuši bojā 1905.–1907. gadā (14), Pasaules karā (108), lielinieku moku kambaros (58) un Latvijas Brīvības cīņās (56). Piemineklis veidots no kaltiem granīta blokiem kā obelisks ar bronzas sauli augšdaļā un divām granīta plāksnēm apakšdaļā, no kurām priekšpusē iegravēts teksts:

PAR LATVIJAS BRĪVĪBU KRITUŠIEM GULBENES DRAUDZES VARONIEM.

ANNO 1928.

GADU GADI GARĀM IES
PRIEKŠ UN BĒDAS MITĒSIES,
MĪLESTĪBA NEMĪTĀS
TĀ JŪS GODAM DAUDZINĀS.

Pieminekļa otrā pusē teksts:

TĒVU ZEMES MĪLESTĪBU
JŪS AR DARBIEM RĀDĪJĀT,
TĒVU ZEMES BRĪVESTĪBU
PIRKĀT JŪS AR ASINĪM.

Pieminekļa priekšpusē abpus pakāpieniem novietotas divas granīta urnas.

Pēc Otrā pasaules kara ap pieminekli apbedīja kritušos sarkanarmiešus, teritorijai apkārt ierīkoja koka sētu, bet uz apbedījumiem – betona kapa plāksnes un obeliskus. Līdz 1951. gada augustam par centrālo pieminekli izmantoja veco Latvijas Republikas laikā celto, tikai galā uzstādot sarkano zvaigzni. Tad pieminekļa augšdaļu nojauca un pārbūvēja – uz atstātā pamata uzstādot sarkanarmieša-automātista ģipša figūru, bet pēc jauno sarkanarmiešu Brāļu kapu izveides (1967. gadā) Spārites parkā, šo pieminekli pilnībā likvidēja.

Pieminekļa atjaunošanu Karelījas granītā 1990. gadā uzsāka telnieks O. Feldbergs. To atklāja 1992. gada 10. novembrī. Atjaunotajās plāksnēs teksts nedaudz papildināts:

pirmajai – "1928 ANNO 1992",

otrajai – "PIEMINEKLIS ATJAUNOTS PAR LATVIJU BOJĀ GĀJUŠO PIEMIŅAI".

Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Jaunpiebalgā

Jaunpiebalga, pie luterāņu baznīcas

Pieminekļa pamatakmens likts 1928. gada 26. augustā, kad apkārt baznīcai iestādīja arī ap 500 ozoliņu – Varoņu birzi. Tā atklāšanas ceremonijā 1930. gada 29. jūnijā piedalījās Valsts prezidents Alberts Kviesis, Saeimas priekšsēdētājs Pauls Kalniņš un kara ministrs Mārtiņš Vācietis.

Piemineklis celts pēc tēlnieka K. Zāles un arhitekta A. Birznieka projekta, veltīts Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem 60 piebaldzēniem. Tas veidots Allažu šūnakmeni kā arhitektoniska arka – uz trīspakāpju terases un pamata stāv divas kolonnas ar masīvu pārsedzi. Vidū starp kolonnām atrodas figurāls cilnis – Māte svēti divus ievainotus dēlus. Virs cilņa uzraksts: MŪŽAM NERIMS VAROŅU GARS. Pretējā pusē teksts: BRĪVĪBAS CĪŅĀS KRĪTUŠAJIEM, zem kura attēloti ložmetējs, karogi... Pārsedzes centrā – cilnis ar bruņucepurē tērpta karavīra galvu.

Padomju laikā pieminēklā apkārtnē apzināti apaudzēta ar krūmiem un kokiem, tādējādi izvairoties no tā nojaukšanas. 1988. gadā veikta tā restaurācija, ko, gatavojoties atklāšanas atpūdesmitgādei, paredzēts turpināt.

Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Tirzas draudzes locekļiem

Gulbenes novads, Tirzas Kancēnu kapsētā

Piemineklis atklāts 1928. gada 9. septembrī. Tā ir 5,90 m augsta, no masīviem granīta blokiem veidota četrstūru kolonna, kuras priekšpusē pret kāpnēm piestiprināta bronzas lauvas galva un plāksne ar uzrakstu:

ŠE SVĒTĀ VIETĀ KRIETNU
VĪRU TIKUMS SEV RADIS
APGAROTU MITEKLI.

Pieminekļa otrā pusē – bronzas plāksne ar tekstu:

KARĀ
UN BRĪVĪBAS
CĪŅĀS KRITUŠO
TIRZAS
DRAUDZES
DĒLU MŪŽĪGAI
PIEMIŅAI
ANNO
1928.

Pieminekļa projekta autors – arhitekts A. Birzenieks, bronzas daļas veidojis tēlnieks V. Treijs, bet pieminekli granītā kalis Madonas akmeņkalis mākslinieks J. Blumbergs. Piemineklis restaurēts 2008. gadā.

Piemineklis Brīvības cīņās kritušajiem Dzelzavas pagasta iedzīvotājiem

Madonas novads, Dzelzavas parkā

Lielinieku valdīšanas laikā 1919. gadā Vidzemes austrumu daļā bija nodibinājušies daudz zaļo (partizānu) pulciņu, kas aptvēra vairākus pagastus tagadējos Madonas un Gulbenes rajonos. Viņi ieņēma vairākus pagastu centrus, padzenot lielinieku varasvirus, bet dažviet (Mēdzulā) arī atbrīvojot ieslodzītos vietējos iedzīvotājus.

Lai apspiestu Dzelzavā sacēlušos no Vecgulbenes ieradās soda ekspedīcija, kura tos apcietināja un apšāva tuvējā mežīņā. 1919. gada 3. jūnijā Valmieras pulks atbrīvoja Cesvaini un Dzelzavu.

1939. gada 17. septembrī Dzelzavas parkā atklāja vietējo aizsargu celto pieminekli kritušajiem brīvības cīņotājiem. Tas celts pēc arhitekta V. Vitanda meta ar Allažu šūnakmens apšuvumu un bronzas burtiem veidotu tekstu:

PAR TĒVU ZEMI KRITUŠIEM.

Pieminekļa priekšā atradās divi svētuģuns altāri, kur valsts svētkos bronzas urnās dega uguns.

1959. gadā, pildot vietējās varas norādījumus, piemineklis nojaukts. Tā vietā uzceltas estrādes sēdvietas.

1989. gada vasarā ar Dzelzavas tautas frontes grupas spēkiem piemineklis atjaunots un 22. novembrī atklāts ar mācītāja J. Rubeņa svētrunu un svētuģuns iedegšanu cilvēku saglabātajās urnās. Atjaunotais piemineklis celts no dolomīta plāksnēm, bet teksts iestrādāts kapara plāksnē. Tagad piemineklis novietots tuvāk ceļam, jo sākotnējā vietā atrodas estrāde.

Brīvības cīņu kauju vieta pie Reiņa mājām

Varakļānu novads, Meža Strodu ciemā, pie Reiņa mājām

1919. gada 26. augustā vienai (3.) Kurzemes divīzijas 1. Liepājas kājnieku pulka nodaļai vajadzēja nodrošināt kreiso flangu, ieņemot Mazstrodus. Pēc divu stundu niknas kaujas visām trim nodaļām pavēlēja atkāpties vecajās pozīcijās. Šai kaujā 1. pulks zaudēja 1 kritušo un 9 ievainotus karavīrus. Pie Mežastrodu Reiņa māju klētiņas no ievainojuma, gūta 0,5 km attālu pie upītes, mira Aleksandrs Lakstīgala (apbedīts Barkavas kapos).

Šajā vietā 1936. gada 16. augustā atklāja pelēkā granīta pieminekli – obelisku, uz betona pamata. Obeliska apakšdaļā iekalts teksts:

1. LIEPĀJAS KĀJNIEKU PULKA
CĪŅU UPURU UN UZVARAS VIETA
LATGALĒ
1919. 26. VIII
AR ASINĪM MĒS PIRKĀM
KATRU SAVAS DZIMTĀS ZEMES STŪRĪTI –
TĀ TAGAD MŪSU.

Līdzekļi pieminekļa uzstādīšanai saņemti no Latgales atbrīvošanas 15 gadu atceres svētku rīcības komitejas. Pēc Otrā pasaules kara (1950. g.) pieminekļa augšdaļu kāds vietējais iedzīvotājs izmantoja kapakmenim vietējos Strodu kapos, bet apakšdaļa, ar iepriekš sabojātu tekstu, tika aprakta netālu no pieminekļa. Šo "varoņdarbu" pastrādāja vietējie, kompartijas pirmā sekretāra sadzirdīti un pamudināti.

1989. gadā pieminekļa apakšējā daļa izrakta, un ar Madonas akmeņkaļu darbnīcā pārkaltu tekstu otrā pusē, 1990. gadā atkal novietota uz betona pamata. Pilnībā pieminekli atjaunoja (augšdaļu izgatavoja no cementa) 1996. gadā (atklāja 16. novembrī). Atjaunošanas darbus veica pagasta komunālo pakalpojumu dienesta darbinieki pēc Murmastienes pagasta padomes priekšsēdētājas Regīnas Bečas ierosinājuma.

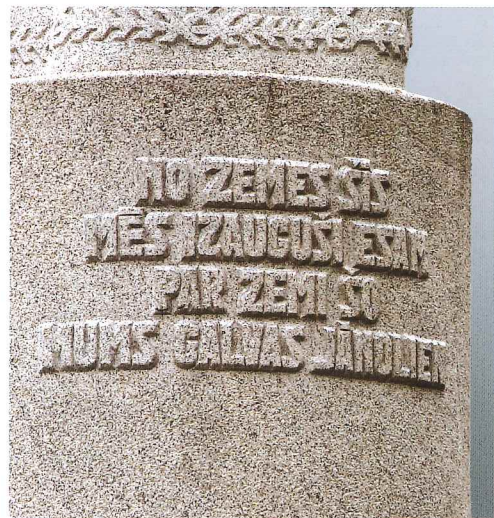
Dobeles Atbrīvošanas piemineklis

Dobele, Brīvības ielā

Sākotnējais piemineklis atradās bijušajā Vienības laukumā pie dzelzceļa stacijas un pārbrauktuves. Pēc tēlnieka K. Zemdega meta veidotais piemineklis atklāts 1940. gada 9. jūnijā un bija pēdējais pirms neatkarības zaudēšanas uzceltais Brīvības cīņām veltītais piemineklis. Somijas pelēkā granīta 4,47 m augsta divfigūru kompozīcija – tautumeitas Latvijas tēls un senlatvju karavīrs. Zem tautumeitas postamentā iekalts teksts:

NO ZEMES ŠĪS
MĒS IZAUGUŠI ESAM
PAR ZEMI ŠO
MUMS GALVAS JĀNOLIEK.

Pēc Otrā pasaules kara pie pieminekļa apbedīja kritušos sarkanarmiešus, savukārt 1950. gada 17. jūlijā pieminekli saspridzināja, lai jau 21. jūlijā uz bijušā pieminekļa postamenta uzstādītu sarkanarmiešu Brāļu kapiem piemērotāku skulpturālu dubultfigūru – padomju karavīru un partizānu. 1989. gada 23. februārī Dobeles rajona Izpildkomiteja pieņēma lēmumu par pieminekļa atjaunošanu. Atjaunoto pieminekli atklāja tikai 1996. gada 21. septembrī, jo ietilga cīņa par tā novietošanu vietā, kur atradās padomju tanks – piemineklis. Tagad piemineklis veidots no Ukrainas (Zaporožjes) granīta. Kopijas autori – tēlniece I. Berga, akmeņkalis – L. Peļņa, arhitekts – P. Venckovičs.

Piemineklis Oskara Kalpaka bataljona pirmajā kaujas vietā Lielaucē

Auces novads, Lielaucē, pie baznīcas

Atkāpjoties no Rīgas, 1919. gada naktī no 15. uz 16. janvāri Lielaucēi, kur atpūtās O. Kalpaka bataljona Virsnieku un Cēsu rotas, uzbruka lielinieku 2. latviešu strēlnieku pulks un jātnieku eskadrons. Šajā pirmajā kaujā kalpakiešiem izdevās lielinieku pārspēku atsist, bet ar zaudējumiem – ir pirmie četri kritušie un astoņi ievainotie. Priekšgrupā pirmais krita leitnants Kārlis Dambits, Lielauces pils priekšā krita leitnants Fridrihs Liepa, kara ierēdnis Vilis Cīrulis un instruktors Jānis Būvmeisters, visi no Virsnieku rotas.

Kaut arī kauja beidzās sekmīgi, Lielauci nācās atstāt, jo barona Rādēna rota Aucē kauju zaudēja. Kritušos aizveda uz Liepāju, kur apbedīja Ziemeļu kapos.

1934. gada 19. augustā zemkopības ministrs, kalpakietis J. Kauliņš pie Lielauces evaņģēliski luteriskās baznīcas atklāja Lielauces kaujas pieminekli. Projekta autors – arhitekts P. Dreimanis, izgatavojis J. Sieriņš Saldū. 3,5 m augstais piemineklis (ar pamatu) veidots no pelēkā granīta blokiem. Priekšpusē iemontēta melnā granīta plāksne ar tekstu:

ŠE NOTIKA
PULKVEŽA KALPAKA
BATALJONA KAUKA
1919. G. NAKTĪ NO
15. UZ 16. JANVĀRI

Nodoms pie pieminekļa izbūvēt divus svētuguns altārus palika nerealizēts.

Piemineklis iznīcināts 20. gs. 50. gadu sākumā. Saglabājies bija tikai tā pamats, bet plāksni kādai ģimenei izdevās ilgus gadus slēpt, līdz Atmodas laikā tā nonāca muzejā.

1988. gadā LNNK vietējā nodaļa kopā ar Tautas frontes atbalsta grupu uzsāka pieminekļa atjaunošanu, un 1991. gadā tas atklāts.

Piemineklis kadetu kaujas vietā pie Vareļu mājām

Ozolnieku novads, Sidrabene, pie Vareļu mājām

1919. gada 18. novembrī pie Vareļu mājām notika Latvijas Kara skolas pirmā izlaiduma kadetu kauja ar bermontiešiem. Lielākā daļa (9) no viņiem krita, mira no gūtajiem ievainojumiem, vai ievainoti krita gūstā un tika uz vietas nošauti pie Vareļu mājām; Bomu un Pelši ievainotus nogādāja Klaipēdā, kur, domājams, viņi miruši; Skaldi vācieši bēgot atstājuši Jelgavā, un vēlāk (12. decembrī) viņš nomira Latgales divīzijas lazaretē, bet J. Dēliņš un G. Beļinka no Daugavmalā gūtajiem ievainojumiem mira jau agrāk (27. oktobrī un 9. novembrī) Rīgas Kara slimnīcā.

Pieminekli uz trīs metrus augsta zemes uzbēruma atklāja 1935. gada 20. maijā, atzīmējot Latvijas Kara skolas pirmā izlaiduma 15 gadu atceri.

Sākotnējais piramidveida pieminēklis bija apšūts šūnakmens plāksnēm, kam sānos bija četras smilšakmens plāksnes ar uzrakstiem (Kara skola, Par Latvijas neatkarību 1919. g. kritušie kadeti) un karaskolas krūšu zīmēm (vecu un jauno). Pakājē bija četri masīvi soli, bet uzeju veidoja kāpnes ar 20 pakāpēm. Pieminēkli cēlusi Karaskola.

Piemineklis 1951. gadā saspridzināts. 1990. gada 17. novembrī atklāts atjaunotais pieminēklis. Jaunais pieminēklis ir veidots no Sāremas dolomita. Divas plāksnes (ar kritušo vārdiem un krūšu nozīmi) ir veidotas no jauna, bet divu plāksņu ("Kara skola" un pirmā krūšu nozīme) detaļas piestiprinātas jaunajam pieminēklim. Jauno krūšu nozīmi veidojusi tēlniece R. Kalniņa-Grimberga. Sadauzītā smilšakmens plāksne ar kritušo uzvārdiem nolikta uzbēruma pakājē pie kāpnēm. Projekta autors – arhitekts G. Meimanis. Pieminēkļa celtniecībā galveno ieguldījumu sniedza kopsaimniecība "Druva".

Piemineklis Latvijas Brīvības cīņās kritušajiem Krustpils atbrīvotājiem

Jēkabpils, Daugavas krastā, pie Krustpils pils

1919. gada 5. jūnijā Krustpilī pirmie iejāja 1. igauņu jātnieku pulks, bet pulkst. 21 Krustpilī ienāca Valmieras pulks (abi no Madonas puses). Otrā dienā Valmieras pulka 6. rota pārceļas pār Daugavu un ieņēma Jēkabpili. Krustpils un tās apkārtnes atbrīvošanā kritušie seši Valmieras pulka karavīri apbedīti Kapeles kapos (divi no tiem ir no Biržiem), bet visiem Krustpils draudzes kritušajiem locekļiem evaņģēliski luteriskajā baznīcā ir pielikta piemiņas plāksne.

Piemineklis atklāts 1925. gada 27. septembrī. Celts kā divi pusapļi terasveidā no Daugavas dolomīta (kaļķakmens) radzēm pēc arhitekta A. Birzenieka meta. Augšējā pusaplī bija divas karavīru maskas (tēlnieks V. Treijs) – katrā pusē pa maskai, pusapļa iekšpusē – granīta plāksne ar uzrakstu:

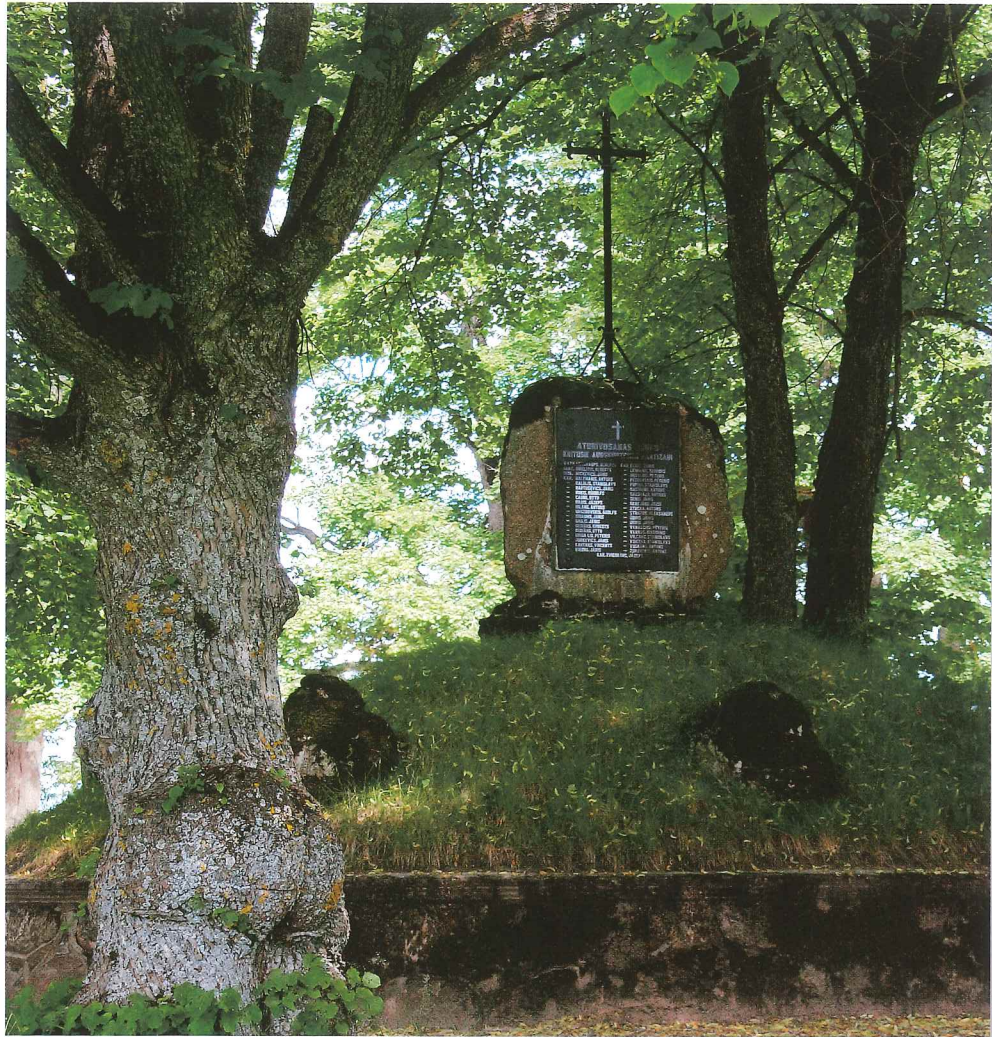
KRITUŠIEM
PAR TĒVIJU
1918–1920
MDCCCXXV

Boļševiki 1941. gada pavasarī nojauc pieminēto augšējo daļu, aizsmēdēja uzrakstus un iznīcināja ugunsgrusta zīmi.

1950. gada sākumā pilnīgi nopostīja pieminēto augšdaļu. 1953. gada aprīlī, gatavojoties 1. maija svētkiem, Krustpils DDP Izpildkomiteja nolēma bijušā pieminēto augšdaļas pusaplī uzstādīt ģipsa skulptūru "Lidotājs".

1992. gada 18. novembrī pieminēklis pilnībā atjaunots, jo arī apakšējais pusaplis bija stipri saplaisājis un sagāzies uz upes pusi. Atjaunošanas darbus pēc senām fotogrāfijām veica Pārvietojamās mehānizētās kolonnas amatnieki. Granīta akmens daļas gatavoja Jēkabpils akmeņkaļu darbnīcās, savukārt karavīra masku granītā veidoja tēlniece I. Berga. Darbus finansēja Jēkabpils pilsētas valde.

Piemineklis Brīvības cīņās kritušajiem Augškurzemes partizāniem Asarē

Aknīstes novads, pie Asares baznīcas

Pieminekli 1924. gada 17. augustā atklāja Valsts prezidents J. Čakste. Tas veltīts 39 Brīvības cīņās kritušajiem Augškurzemes partizānu pulka karavīriem, par ko liecina 1934. gada 22. jūnijā pieminekļa otrā pusē atklātā granīta plāksne ar kritušo vārdiem.

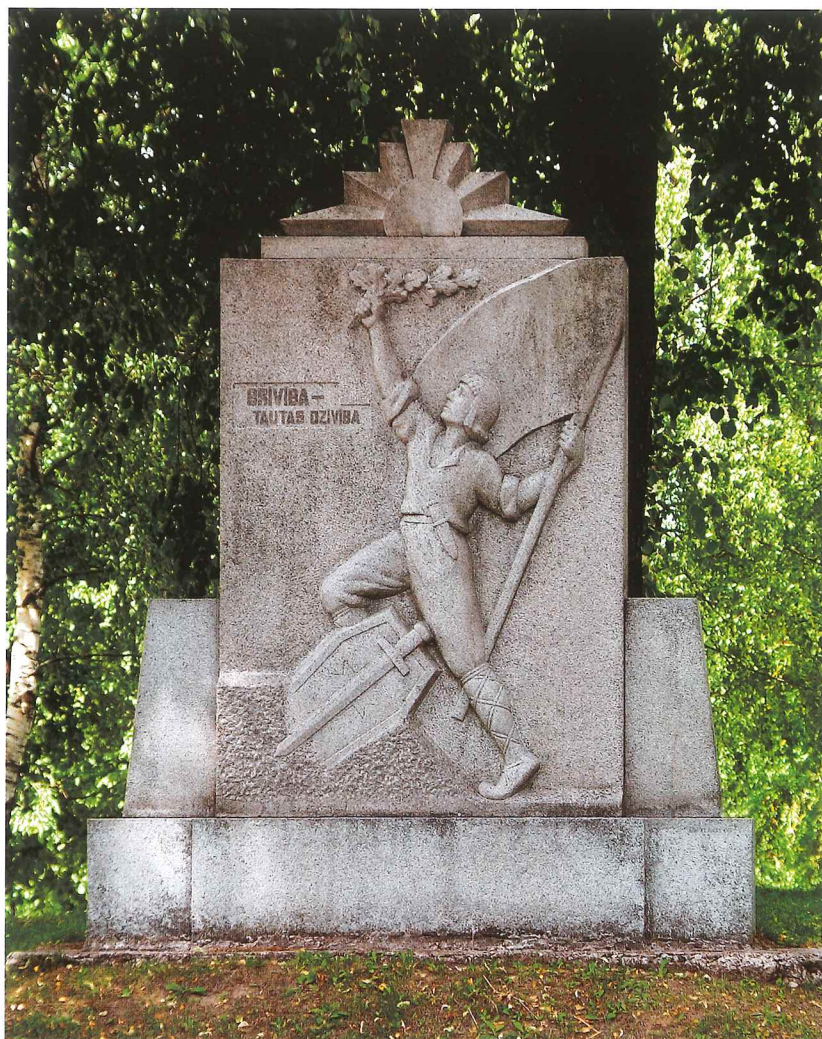
Pieminekļa meta autors – arhitekts A. Birzenieks. Apkārtnā centrālajam piemineklim – laukakmenim (140 x 100 x 60 cm) ar dzelzs krustu galā (h= 152 cm) uz zemes uzbēruma, kuru aptver vienu metru augsts laukakmeņu mūris, izvietoti septiņi mazāki akmeņi, katrs no tā pagasta, no kura nākuši partizāni. Pie centrālā akmeņa pieminekļa piestiprināta bronzas plāksne ar tekstu:

1919–1920. KRITUŠIEM
AUGŠKURZEMES
PARTIZĀNIEM
UZ EŽIŅAS GALVU LIKU
SARGĀT SAVU TĒVUZEMI.
LABĀK MANU GALVU ŅĒMA
NEKĀ MANU TĒVUZEMI.

1929. gada 22. jūnijā pieminekļa priekšā uz zemes uzbēruma atklāja nelielu akmeņa krustu kritušajiem Lietuvas partizāniem ar Lietuvas ģērboni un tekstu:

LIETUVOS KARIAI
ZUVE DĒĻ LIETUVOS
IR LATVIJOS † 1919.

Pēc Otrā pasaules kara vārdiskai plāksnei nosista augšējā daļa.

Viesītes Brīvības piemineklis

Viesīte, Brīvības ielā, Valeskalniņā

Viesītes kauja norisinājās 1919. gada 14. oktobrī Kobiču māju laukos un gravā. Šeit ar paprāvu bermontiešu nodaļu cīnījās 3. Jelgavas kājnieku pulka trīs vadi – divi no 2. un viens no 9. rotas virsleitnanta Kārļa Strazdiņa vadībā (bijušie Augškurzemes partizānu pulka karavīri, kas tolaik jau veidoja 3. Jelgavas kājnieku pulka kodolu) un Eķengrāves (tag. Viesītes) komandanta komanda, kurā piedalījās arī vairāki Viesītes un Saukas aizsargi Malceniņa vadībā. Viesītei pa Neretas lielceļu tuvojošos bermontiešus sakāva – pretinieks zaudēja vairākus kritušos (apbedīti Viesītes kapos), 19 gūstekņus, 2 ložmetējus, 3 patšautenes, 16 zirgus, 4 divjūga ratus, 1 lauka virtuvi, 10 kastes ar rokas granātām un 30 000 patronu.

Piemineklis par godu Viesītes atbrīvotājiem no bermontiešiem atklāts 1935. gada 11. augustā (pamatkmens likts 1930. gada 7. jūnijā). Tas darināts no Somijas pelēkā granīta E. Kuraua firmā Rīgā pēc tēlnieka V. Treija meta. Pieminekļa priekšējās plaknes augšdaļā veidots uzlecošas saules attēls, zemāk – reljefā kalts senlatviešu karavīra tēls ar ozolzarū labajā un karogu kreisajā rokā un vairogu ar zobenu pie kājām. Figūras priekšā teksts:

BRĪVĪBA – TAUTAS DZĪVĪBA.

Pieminekļa otrā pusē:

ŠEIT 1919. GADĀ 14. OKTOBRĪ
LATVJU PARTIZĀNI GUVU UZVARU.

Sākotnēji tekstam bijis turpinājums: PĀR VĀCIEŠIEM, bet vācu okupācijas laikā kāds vietējais, lai pieminekli saglabātu, to nokala. Padomju laikā pieminekļa priekšā apbedīja kritušos sarkanarmiešus un uzcēla tiem veltītu pieminekli, tādējādi aizsedzot Brīvības pieminekli. Atmosfēra laikā tas pārvietots sāpus.

